

**NÅGRA
GODA
RÅD**

Det var en tydlig känsla av missförstånd; av att ha blivit påkommen med att göra fel, eller egentligen inte göra alls. Andra verkade ha fattat, så när även jag blivit införstådd, var jag snabb att sprida kunskapen. Kunskaper från högstadiet: Armbågar kan vara torra. Tänder kan vara gula. Näsan kan vara sned (titta i profil). Brösten kan vara olika stora. Kunskaper från gymnasiet: Metro på tunnelbanan är inte en morgontidning. Bantning är fusk. Zen och motorcykelboken är inte filosofi. Kunskaper från högskolan: Att blanda ihop ord är tecken på tröghet. Att äta upp allt på tallriken är inte god etikett. Att lämna skäggstråna kvar på hakan tyder på psykisk ohälsa. Att prata om torra armbågar och felproportionerade bröst är inte arkitektur.

Jag är arkitekt ibland. På ett litet kontor ritar jag hus åt privata beställare. Hus där de äter, sover, diskar, gråter, har barn, har sex, har ångest. De husen. Ofta händer det att kunderna tar med sig hemsnickrade collage till första mötet. Inspirationsbilder från Elle och Vogue och Hus och hem. Glada och förväntansfulla inför nya villan med collaget av soffan, soffbordet, draperiet, kaklet och den där tjejen på bilden som liksom alltid hänger med. Hon som visar höstens kappa på sidan intill. Hon ska också in i huset.

Jag föreställer mig deras framtida hem. Jag försöker föreställa mig henne i deras framtida hem: Blanka rengöringsbara ytor, speglingsbara badrum och romantiska barnkammare. En extra korridor som ni vill att hon städar, så gästerna slipper se, det rostfria stålet tål ju inga fläckar. Det förvånar mig inte längre att hon så ofta är med, jag har bara ännu inte riktigt kommit på hur jag ska hantera henne. Hur jag ska berätta för beställarna att deras collagehus är fel hus. Att jag inte alls tycker om det, att det finns andra referenser, andra sorters hem och att

tjejen på bilden inte borde vara där. När det är just henne de vill åt.

Och vardagsrummet ska gå i grönt i höst, som ett eko på växthusdebatten, med blommönstrade lampskärmar.

Romantiken flödar på klänningar, väskor och skor – du ska vara söt som ett bokmärke, ljuv som en ros.

Ros, inte plastorkidé.

De lättstädade ytorna ser underligt nog så mycket skitigare ut när man väl spillt något på dem.

Våren 2006 är jag i London. Varje dag på väg till skolan passerar jag en öde byggnad. Med en symmetrisk fasad, en förfallen förgård och en låst snidad järngrind liknar byggnaden ett spökhuis. På husets grind hänger en rund svart skylt med texten: "The Elizabeth Fry Refuge. 1849–1913. To help women in need." Jag hittar Elizabeth Fry i en bok. Född i en välbärgad familj ägnade hon sitt liv åt att humanisera fångvården. Hon dog 1845. Elizabeth Fry Refuge öppnade fyra år efter hennes död. "To make provision for a portion of the most helpless and pitiable class of human beings. Restoring her to the blessings of society, and the comforts of a home." En anstalt som rehabiliterar kvinnor till hemmets bekvämlighet. Som återställer kvinnor från det förfall vars kur är hemmet. Det är hon igen, kvinnan som ska in i huset.

Lite längre upp på gatan ligger Hackney Square. På torget står ett rådhus, en teater och det lokala museet, en småmonumental glasbyggnad från åttioalet. Jag besöker museets arkiv för att komma underfund med varför hon ska rehabiliteras, från vad hon ska rehabiliteras.

1851 publicerades en undersökning som visade att i Storbritannien levde 4 procent fler kvinnor än män. Undersökningen spädde på en redan befintlig oro kring syftet med dessa överflödiga kvinnor, eftersom det saknades män nog för dem att bli gifta, oroade man sig över att de skulle vända sig till prostitutionen. En uppsjö studier gjordes för att kartlägga kvinnan och hennes natur. Nu när den ekonomiska produktionen lämnat hemmet för fabriken, var varken kvinnans eller familjens plats lika given. Vad skulle hålla en familj samman när gemensamt arbete inte längre var kärnan i ett hushåll? Vilka skulle då utgöra en familj?

Lösningen presenterades i form av en ny kvinnlighet; Den Nya Kvinnan som

mannens kompletterande motsats. Passiv och vårdande, till skillnad från aktiv och vårdad. En utmärkt lösning på familjefrågan; den progressiva staden fick nu sin reproduktion säkrad i en kvinnlighet som hörde hemma i hemmet. En kvinnlighet som enbart inföll i hemmet. I den föreställningen fanns inte plats för överflödiga kvinnor, och särskilt inte för prostituerade. För att återställa deras anständighet krävdes att de rehabiliterades till ett hem.

I trädgården utanför Elizabeth Fry Refuge fanns en tvättstuga där kvinnorna jobbade. Tvätten bidrog till hemmets ekonomi och var ett första steg i rehabiliteringen, den som tvättade kvarterets smuts väl hade chansen att få följa med kunderna hem. För det var inte till det egna hemmet kvinnorna återställdes, i det komplexa maskineri hemmet utvecklats till krävdes betjänter och hembiträden. De bästa av hemmafruar vidrörde inte smutsen själva, de blev maskinister i den avancerade konsten att sköta ett hem. Och trots att en syssla efter annan togs över av fabriker var det en avancerad konst, det fanns alltid mer att göra. Råd och regler spreds i tidskrifter, noveller och hem-manualer. Det goda hemmet, det goda moderskapet, den goda inredningen, den passande kärleken, det passande modet. Recept, städråd, medicin, skvaller. I manualerna kom råden numrerade: *Enquire Within Upon Everything*, hem-manualen som sålde över en miljon exemplar, består av 2775 regler samt några ordstäv. Varje fläck har en lösning.

Rule 426. To take Stains of Wine out of Linen: Hold the articles in milk while it is boiling on the fire.

I det lokala museets arkiv hittar jag föreskrifterna för Elizabeth Fry Refuge: Kvinnorna upptäcktes i stadens fångelser och mottogs om de anlände under övervakning. Unga och hoppfulla fall föredrogs. Runt 30 kvinnor i taget rymdes på hemmet, vanligtvis stannade de där 3–12 månader tills en passande situation hittades för dem. De fall som då kunde uppvisa ett intyg på bra uppförande från sina husmödrar belönades med en klänning.

Rule 2441. To Remove Freckles: Apply a mixture of lemon juice, Venice soap and bitter almonds to the face and hands. In the morning cleanse the skin by washing it copiously in rosewater.

Egentligen är det enkelt. Om man blir Man genom att heroiskt lämna hemmet, så blir man Kvinna genom att stanna kvar. Den Nya Kvinnligheten är direkt relaterad till ens sätt att hantera smutsen. Hon blir hemmet, och hennes uppenbarelse blir en indikation på familjens anständighet.

Rule 217. The Woman who wishes her conversation to be agreeable: Her language will be easy and unstudied, marked by a graceful carelessness, which, at the same time, never oversteps the limits of propriety. Her lips will smile, she will not love to hear herself talk and her eyes will kindle with animation as she speaks. The art of pleasing is, in truth, the very soul of good breeding.

Under året 1884 bodde det allt som allt 98 kvinnor på Elizabeth Fry Refuge. Anledningarna till att de hamnade där var: 61 för stöld, 2 för sönderslaget glas, 1 för oreda, 2 för överfall, 4 för försök till självmord, 6 för olaga lånverksamhet, 3 för falskmynnari, 5 för tumult på fackföreningsmöte, 14 för förargelseväckande beteende. Det året fick 6 av fallen en klänning.

Du ska vara söt som ett bokmärke, ljuv som en ros.

Det finns en annan berättelse om anstalten, den om kvinnorna som valde att arbeta där. De överflödiga kvinnorna och de välgörande kvinnorna. För vissa av dem innebar hemmets kult, ironiskt nog, en möjlig väg till en respektabel offentlighet. Utsedda till moraliska övervakare fick de anständiga kvinnorna behörighet att lära upp andra i hemmets konster. Så länge de upprätthöll idealen, så länge de spred råden, vaktade de fortfarande gränsen mellan fallet och anständigheten. Med hemmet som förkläde och den vulgära klassen som syfte, kunde de ta plats i offentliga samtal kring moraliska frågor. Sprida den föreställning om det respektabla hemmet som så tydligt sammanfaller med överklassens ideal. Det eleganta och förfinade. Den eleganta och förfinade.

En ljusfylld skönhet högt över takåsarna. En stilfull pärla med luftig elegans. Bara fantasin sätter gränser.

Väl hemma i Stockholm igen, hösten 2006, möts jag av Mio Möblers nya kampanj; "Möbler som klär dig". Fem varianter på en kvinna som småironiskt smälter sam-

man med sin soffa/matbord/lampa. Klänningen matchar bordet. Mycket lustigt. Även när hon nu lämnar hemmet, uppklädd i sin finaste blommiga, så är det som om sofftyget följer med henne ut. Som om klänningen trätts på soffan, eller är det soffan som trätts på kvinnan. Det är så mycket av henne här, Den Nya Kvinnan från 1850. Råden och reglerna finns överallt; Möt solen i ny kropp och förgyll livet med tapeter. Oftast med efterföljande utropstecken. De flyter samman, hon mamman kroppen klänningen köket. Trots att hon allt oftare kommer ut, förblir hon den domesticerade kvinnan. Som intim, vårdande, vacker är vägen till offentligheten enklare, även om samma skönhets sen kan stå hinder för vidare förtroende. Så på jobbet är hon snyggare än chefen, på tv är hon snyggast av alla och intar hon staden ska hon helst shoppa. Som en blinkning hem. Spetsen på trosorna är samma som i gardinen.

Jag försöker komma på hur collagekvinnan ska bemötas. Hur kvinnokropparna i hemmen och tidskrifterna ska hanteras. De är ju så uppenbara kropparna, hur mycket vi än tyglar dem. De finns där i husen, åldrande och förfallande tär de och slits. Det nya fräscha erbjuder dem inte så mycket mer än en kontrast, där kroppen oftast förlorar för rostfritt är lättare att polera. Det nya fräscha presenteras som möjligheternas maskerad men rollerna och råden är förvillande lika.

Jag vill ett hem där förfallet ingår. Där speglar är skeva och rollerna fler. Där trenderna rymmer torra armbågar och felproportionerade bröst. Jag vill att det ska vara så enkelt. Men trots detta rycker jag bort skäggstråna på hakan. För hur skulle det annars se ut.

Så sitter jag på jobbet på mötet med kunden som är investorn. Han som ska bygga om hönshuset till lyxhem. Sex våningar i rad skinande som på glansigt papper. Vi diskuterar inte kropparna och förfallet, vi pratar försäljning. Vi planerar ekgolv och köksöar och stora fönster med massa ljus. Investorn berömmar ritningarna och jag känner den stolthet som följer erkännandet. Den stolthet som kommer med väl utförda råd. Nästan där, nästan som han, här ska det byggas. Tills han tackar, reser sig och kysser mig farväl på halsen. Sen står jag där i chock och skam och önskar att skäggstråna satt kvar. Jag önskar att det räckte med att skäggstråna satt kvar. ■

Källor

- Aftonbladet 13 feb 2007.
- "Report of the Elizabeth Fry Refuge", 1851, Hackney Archives Department.
- Barbara Ehrenreich och Deidre English, *For her own good*, (New York: Anchor Books, 2005), sid.14.
- Griselda Pollock, "Excerpts from Modernity and the Spaces of Femininity", i J.Rendell, B. Penner och I. Borden (eds.) *Gender Space Architecture*, (New York och London: Routledge, 2000), sid. 154–67.
- James Curran, *Media and Power*, (New York och London: Routledge, 2002) sid. 9. Från att tidigare ha erbjudit några fler perspektiv, strömlinjeformades i princip alla brittiska kvinnotidskrifter runt 1800-talet i en propaganda för separerade sfärer och en kult av hemmet.
- Anonym, *Enquire Within Upon Everything*, (London: Houlston and Sons, 1856). Reglerna är något förkortade.
- "Annual Report for 1879", Hackney Archives Department.
- David Morley, *Home Territories*, (New York och London: Routledge, 2000), sid. 78.
- Dorice Williams Elliott, *The Angel Out of the House: Philanthropy and Gender in Nineteenth-century England*, (Charlottesville: University Press of Virginia, 2002), sid. 11.
- DN Bostad, feb 2007.